

ბავშვის უფლებათა კონვენციის
მესამე დამატებითი ოქმით
გათვალისწინებული მექანიზმები
და მათი იმპლემენტაცია პრაქტიკაში

I. შესავალი

მეორე მსოფლიო ომის შემდგომი პერიოდი გამოირჩევა ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო (როგორც უნივერსალური, ისე რეგიონული) მექანიზმების სიმრავლით. უნივერსალური მექანიზმების შექმნის ძირითადი ინიციატორი გაერთიანებული ერების ორგანიზაციაა, რომლის ეგიდითაც მოწყვლად ჯგუფთა უფლებების დასაცავად შეიქმნა კონკრეტული საერთაშორისო შეთანხმებები და მათ შესრულებაზე საზედამხედველო კომიტეტები. ერთ-ერთი ასეთი მნიშვნელოვანი შეთანხმებაა 1989 წელს მიღებული ბავშვის უფლებების კონვენცია და მისი საზედამხედველო ორგანო – ბავშვის უფლებათა კომიტეტი.

თანამედროვე რეალობაში ბავშვთა უფლებების დაცვა მნიშვნელოვანი გამოწვევაა. მიუხედავად ეროვნულ სამართალში არსებული ნორმებისა და საერთაშორისოსამართლებრივი რეგულაციებისა, ბავშვთა უფლებების ხელყოფის უამრავი ფაქტი არსებობს, რაც დადასტურებულია როგორც შიდასახელმწიფოებრივ ორგანოებში, ისე საერთაშორისო უნივერსალურ და რეგიონულ ორგანიზაციებში წარდგენილი განაცხადების რაოდენობით.

ბავშვის უფლებების კონვენციითა და მისი დამატებითი ოქმებით გათვალისწინებული ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი დებულება, რომელიც უზრუნველყოფს ბავშვის უფლებების რეალიზებას, საზედამხედველო მექანიზმის არსებობაა, რაც, თავის მხრივ, გულისხმობს გარანტიებს, რომ კონვენციით გათვალისწინებული დებულებები მხოლოდ დეკლარაციული ხასიათისა არ იქნება. შესაბამის სამართლებრივ ლიტერატურაში ზედამხედველობა განმარტებულია როგორც კონკრეტულ ქმედებათა ერთიანობა, მიმართული სხვადასხვა სფეროში ბავშვთა უფლებების განხორციელების მაჩვენებლის შეფასებისკენ, მათ შორის, კონვენციით გათვალისწინებული უფლებების დარღვევის კონკრეტული შემთხვევების იდენტიფიცირებისა და რელევანტური ღონისძიებების გატარების პრეცედენტებისკენ.¹

¹ Vuckovic Sahovic, Petrusic, 2015, 250.

ნაშრომის მიზანია ბავშვის უფლებათა კონვენციის მესამე დამატებითი ოქმის შინაარსისა და მისი მიზნების სიღრმისეული შესწავლა, ამ ოქმით გათვალისწინებული დაცვის მექანიზმის პრაქტიკაში იმპლემენტაციის წარმატებული და წარუმატებელი შემთხვევების განხილვა, ხარვეზების იდენტიფიცირება და გამოწვევების დასაძლევად აუცილებელი რეკომენდაციების ჩამოყალიბება.

II. ბავშვთა უფლებების კონვენცია და მისი დამატებითი ოქმები

1989 წლის 20 ნოემბერს გაეროს ეგიდით მიღებული იქნა ბავშვის უფლებათა კონვენცია, რომელიც 61 სახელმწიფოს რატიფიცირების შემდეგ, 1990 წელს შევიდა ძალაში. ხელმომწერი სახელმწიფოებისა და რატიფიცირების ტემპის შესაბამისად, ის მიჩნეულია ყველაზე ფართოდ გავრცელებულ და გაეროს ისტორიაში ყველაზე წარმატებულ საერთაშორისო შეთანხმებად.² კონვენციის შინაარსი მთლიანად დაფუძნებულია ოთხ ძირითად პრინციპზე: არადისკრიმინაციულობა (მე-2 მუხლი); ბავშვის საუკეთესო ინტერესი (მე-3 მუხლი); გადარჩენისა და განვითარების უფლება (მე-6 მუხლი); ბავშვის მოსაზრება (მე-12 მუხლი).

კონვენციით გათვალისწინებული ყველა უფლების რეალიზება ხდება ზემოაღნიშნული პრინციპების შესაბამისად. მიუხედავად უფლებათა საკმაოდ ვრცელი ჩამონათვალისა, აუცილებელი გახდა ორი დამატებითი ოქმის მიღება, რომელთაგანაც ერთი ეხება ბავშვთა ჩართვას შეიარაღებულ კონფლიქტში (OPAC),³ ხოლო მეორე – ბავშვებით ვაჭრობას, ბავშვთა პროსტიტუციასა და პორნოგრაფიას (OPSC).⁴ OPAC-ის მიხედვით, სახელმწიფოები ვალდებული არიან აკრძალონ 18 წლამდე ასაკის ბავშვების სამხედრო წვრთნებში მონაწილეობა, ასევე მათი გამოყენება შეიარაღებულ კონფლიქტში. OPSC კი სახელმწიფოებს ავალდებულებს ბავშვთა ტრეფიკინგის, პროსტიტუციისა და პორნოგრაფიის აკრძალვას.

2014 წელს მიღებული იქნა მესამე დამატებითი ოქმი (OPIC), რომელიც ეხება საზედამხედველო ორგანოს – ბავშვის უფლებათა კომიტეტის მიერ განაცხადების განხილვის პროცედურას.⁵ აღნიშნული ოქმი შედგება პრეამბულისა და 24

² Cohen, 1998, 202.

³ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Involvement of Children in Armed Conflict, 25 May 2000.

⁴ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, 25 May 2000.

⁵ Optional Protocol to the Convention on the Rights of Child on a Communications Procedure, 19 December 2011.

მუხლისგან, რომლებიც დაჯგუფებულია ოთხ ნაწილად: ზოგადი დებულებები (მუხლები 1-4), განაცხადის შეტანის პროცედურული ნაწილი (მუხლები 5-12), გამოძიების ნაწილი (მუხლები 13-14), დასკვნითი დებულებები (მუხლები 15-24).

ოქმის საფუძველზე ფიზიკურ პირებს, პირთა ჯგუფებს და მათ წარმომადგენლებს აქვთ შესაძლებლობა, მიმართონ კომიტეტს ორი გზით: განაცხადის შეტანით და გამოძიების პროცედურით. პირველი გულისხმობს როგორც ინდივიდუალურ, ასევე სახელმწიფოთაშორის განაცხადებს, ხოლო მეორე – გამოძიების პროცედურას, რომელიც ეფუძნება ბავშვთა უფლებების სისტემატური და უხეში დარღვევის ფაქტებს.⁶ აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ სახელმწიფოთაშორისი განაცხადების რაოდენობა ძალიან მწირია, რადგან სახელმწიფოთა უმრავლესობას რატიფიცირებული აქვს კონვენცია და მისი ორი დამატებითი ოქმი, თუმცა ხელმოწერილიც კი არ აქვს მესამე დამატებითი ოქმი, რომელიც აღნიშნულ ღონისძიებებს უზრუნველყოფს.⁷

III. ბავშვის უფლებათა კომიტეტის კომპეტენცია

ბავშვის უფლებათა კომიტეტი ხსენებული კონვენციისა და მისი დამატებითი ოქმების იმპლემენტაციაზე პასუხისმგებელი ორგანოა, დაკომპლექტებული კონვენციაზე ხელმომწერი სახელმწიფოების მიერ წარდგენილი 18 დამოუკიდებელი ექსპერტისგან, რომლებიც აირჩევიან 4 წლის ვადით გეოგრაფიული ფაქტორის გათვალისწინებით.⁸ თითოეული ექსპერტი საქმიანობის ფარგლებში მოქმედებს დამოუკიდებლად და არა საკუთარი სახელმწიფოს წარმომადგენლის რანგში.⁹ კომიტეტის უფლებამოსილებებია: სახელმწიფოთა ანგარიშების განხილვა, კონვენციისა და მისი დამატებითი ოქმების ინტერპრეტაცია და განაცხადების განხილვა.

ხელმომწერი სახელმწიფოები ვალდებული არიან განეკრიანების შემდეგ პირველი ანგარიში წარადგინონ კონვენციის რატიფიცირებიდან 2 წელიწადში, ხოლო შემდგომი ანგარიშები – 5 წელიწადში ერთხელ. აღნიშნული ანგარიშები მოიცავს სახელმწიფოების მიერ კონვენციის იმპლემენტაციასთან დაკავშირებულ საკითხებს, ეროვნული სამართლისა და კონვენციის ჰარმონიზაციის ეტაპებს, არსებული ხარვეზების გამოსწორების მიზნით გატარებულ ღონისძიებებს.

⁶ Smith, 2013, 311

⁷ კონვენციის ხელმომწერი სახელმწიფოები – 196, OPSC ხელმომწერი სახელმწიფოები – 177, OPAC ხელმომწერი სახელმწიფოები – 174, მესამე დამატებითი ოქმის ხელმომწერი სახელმწიფოები – 51.

⁸ Theyaz-Bergman, 1995, 272.

⁹ ბავშვის უფლებათა კონვენციის 43-ე მუხლი.

კომიტეტის მიერ კონვენციისა და მისი დამატებითი ოქმების მუხლების კომენტარები ემსახურება ხელშემკვრელ სახელმწიფოთათვის რელევანტური სახელმძღვანელოს შექმნას, და ამავდროულად, ეროვნული სასამართლოებისათვის მათი შინაარსის ზუსტ ინტერპრეტაციას.

ბავშვთა უფლებების დარღვევის კონკრეტული შემთხვევების შესწავლის მიზნით, კომიტეტს შეუძლია ინდივიდუალური განაცხადების განხილვა და გამოძიების დაწყება; ორივე მათგანი კი მისი უფლებამოსილების ფარგლებში ყველაზე მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია კონკრეტული პირებისათვის საკუთარი უფლებების დასაცავად.

1. ინდივიდუალური განაცხადები

მესამე დამატებითი ოქმის მე-5 მუხლის თანახმად, ინდივიდუალური განაცხადი შეიძლება წარდგენილ იქნეს ინდივიდის, ან პირთა ჯგუფის, ან მათი წარმომადგენლების მიერ იმ სახელმწიფოს წინააღმდეგ, რომელსაც რატიფიცირებული აქვს მესამე დამატებითი ოქმი. განაცხადის საფუძველია ბავშვის უფლებათა კონვენციით, ასევე მისი პირველი და მეორე დამატებითი ოქმებით გათვალისწინებული უფლების დარღვევა.¹⁰

ტერმინი „ინდივიდი“ კონვენციის მიზნებისთვის უფრო დეტალურად არის განმარტებული კომიტეტის მიერ: პირი, რომელიც განაცხადის შეტანის მომენტში არ არის ბავშვი, მაგრამ მისი უფლების დარღვევის მომენტში ჯდებოდა ამ კატეგორიაში, უფლებამოსილია შეიტანოს ინდივიდუალური განაცხადი კომიტეტში.¹¹

ოქმის ტექსტის შემუშავების დროს საკმაოდ მწვავე მსჯელობა მიმდინარეობდა „წარმომადგენლის“ თაობაზე, რათა მაქსიმალურად შემცირებულიყო წარმომადგენლების მიერ ბავშვებით მანიპულირებისა და საკუთარი ინტერესებისათვის განაცხადის წარდგენის რისკი. ოქმის მე-5 მუხლით მე-2 პუნქტის თანახმად, გამონაკლისი შემთხვევების გარდა, აუცილებელია დასტურდებოდეს, რომ განაცხადი წარდგენილია ბავშვის თანხმობის საფუძველზე, წინააღმდეგ შემთხვევაში, კომიტეტი უფლებამოსილია არ მიიღოს განაცხადი არსებითი განხილვისთვის. აღნიშნული პირდაპირაა დაკავშირებული ბავშვის საუკეთესო ინტერესის პრინციპთან, რომელიც ყველა შემთხვევაში უპირატესი ძალის მქონეა.

ინდივიდუალური განაცხადების წარდგენისა და განხილვისთვის აუცილებელია დასაშვებობის დადგენილი წინაპირობების დაკმაყოფილება, რომლებიც

¹⁰ Optional Protocol to the Convention on the Rights of Child on a Communications Procedure, 19 December 2011.

¹¹ Woldemichael, 2015, 82.

სხვა სახელშეკრულებო მექანიზმების ანალოგიურია. ოქმის მე-7 მუხლით დეტალურად არის წარმოდგენილი ის დებულებები, რომელთა არსებობის შემთხვევაში განაცხადი დაუშვებლადაა ცნობილი,¹² კერძოდ, თუ: განაცხადი ანონიმურადაა წარდგენილი; განაცხადი წარდგენილი არ არის შესაბამისი წერილობითი ფორმით; განაცხადში მითითებულია ისეთი უფლების დარღვევა, რომელიც არ არის გათვალისწინებული ბავშვის უფლებათა კონვენციითა და მისი დამატებითი ოქმებით; იგივე განაცხადი განხილული იყო ბავშვთა უფლებების კომიტეტის, ან სხვა საერთაშორისო სახელშეკრულებო ორგანოების მიერ; არ არის ამოწურული შიდასახელმწიფოებრივი მექანიზმები, გარდა გამონაკლისი შემთხვევისა, რომლის თანახმადაც დასაბუთებულია შიდასახელმწიფოებრივი მექანიზმების არაეფექტურობა; დარღვევის ფაქტები დადგინდა მესამე დამატებითი ოქმის ძალაში შესვლამდე; შიდასახელმწიფოებრივი მექანიზმების მიერ საბოლოო გადაწყვეტილებიდან გასულია 1 წელზე მეტი.

ზემოაღნიშნულიდან ერთ-ერთი შიდასახელმწიფოებრივი მექანიზმების ყველა ინსტანციის ამოწურვაა, გარდა გამონაკლისი შემთხვევისა, როცა განმცხადებელს შეუძლია არგუმენტირებულად დაასაბუთოს, რომ შიდასახელმწიფოებრივი მექანიზმები არაეფექტურია ან განხილვის ვადები სცდება გონივრულ ვადებს. ამ უკანასკნელს განსაკუთრებული ყურადღება ენიჭება, რადგან, კომიტეტის განმარტებით, დარღვევები და მათი შედეგები საკმაოდ მძიმე გავლენას ახდენს ბავშვის ფიზიკურ, ფსიქიკურ და ემოციურ მდგომარეობაზე.¹³

ოქმის შემუშავების პროცესში მოსაზრებები გაიყო განაცხადის შეტანის ვადებთან დაკავშირებითაც. საფრანგეთი და საბერძნეთი მხარს უჭერდა შიდასახელმწიფოებრივი მექანიზმების ამოწურვიდან 1 წელს, ჩეხეთი და შვედეთი – 6 თვეს, ხოლო ბრაზილია და რამდენიმე სხვა სახელმწიფო ეწინააღმდეგებოდა კონკრეტული ვადის დადგენას, რასაც ასაბუთებდნენ იმ ფაქტით, რომ აღნიშნული შეამცირებდა კომიტეტისადმი მიმართვის რაოდენობას, რაც, თავის მხრივ, ზეგავლენას მოახდენდა ბავშვთა უფლებების დარღვევების იდენტიფიცირებასა და საერთაშორისო დონეზე რეაგირებაზე. ოქმის ბოლო რედაქციაში, სხვა სახელშეკრულებო მექანიზმების მსგავსად, აღნიშნული ვადაც 1 წლით განისაზღვრა.¹⁴

ინდივიდუალური განაცხადის წარდგენა კვაზი-სასამართლო პროცედურაა, რომლის შედეგადაც კომიტეტი გამოთქვამს მოსაზრებას, დაირღვა თუ არა

¹² Optional Protocol to the Convention on the Rights of Child on a Communications Procedure, 19 December 2011.

¹³ Woldemichael, 2015, 82.

¹⁴ ანალოგიური ჩანაწერია „ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ“ საერთაშორისო პაქტის დამატებით ოქმში.

კონვენციითა და მისი ოქმებით გათვალისწინებული უფლებები. მე-10 მუხლის შესაბამისად, კომიტეტს აქვს უფლება გასცეს მოპასუხე მხარისთვის რეკომენდაციები, ეს უკანასკნელი კი ვალდებულია გონივრულ ვადაში წერილობითი ფორმით წარუდგინოს კომიტეტს იმ ღონისძიებათა შესახებ ინფორმაცია, რომლებიც უკვე გაატარა ან დაგეგმა რეკომენდაციების შესასრულებლად. ოქმის მე-6 მუხლის თანახმად, საქმის დასრულება შესაძლებელია მხარეებს შორის მორიგებით, რაც გულისხმობს საქმის განხილვის შეწყვეტას და მხარეებისათვის ადეკვატური დახმარების გაწევას, რათა შედგეს მორიგების ხელშეკრულება. აღნიშნული დებულება მიმართულია განგრძობადი გამოძიების თავიდან ასაცილებლად, რაც მიმართულია ბავშვის საუკეთესო ინტერესისკენ. ეს უკანასკნელი შეიძლება ინიცირებული იქნეს რომელიმე მხარის მიერ კომიტეტის მხრიდან განაცხადის მიღებიდან საბოლოო გადაწყვეტილების გამოტანამდე.¹⁵ მორიგების ხელშეკრულების დადების პროცესში კომიტეტი აქტიურად მონაწილეობს, რათა თავიდან აიცილოს ის მოსალოდნელი რისკები, რომლებიც ბავშვის საუკეთესო ინტერესის მანიპულაციის საფუძველზე შეიძლება გამოიყენოს მოპასუხე სახელმწიფომ. ანალოგიური შემთხვევა მოხდა ადამიანის უფლებათა აფრიკული კომისიის მიერ განხილულ საქმეში, რომელიც მხარეთა მორიგებით უნდა დასრულებულიყო, მაგრამ მოლაპარაკებების პროცესში აღინიშნა ბოტსვანის სახელმწიფოს მხრიდან უფლებების დარღვევის ფაქტები.¹⁶

2015-2022 წლის მონაცემებით, ბავშვის უფლებათა კომიტეტში წარდგენილია 92 ინდივიდუალური განაცხადი, რომელთაგანაც 1 საქმეში არ დადგინდა უფლების დარღვევა, 30 დაუშვებლად იქნა ცნობილი, 30 საქმის წარმოება შეწყდა, 31 საქმეში კი დადგინდა უფლების დარღვევა.¹⁷ აქვე აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ განაცხადების ძირითადი ნაწილი წარდგენილია ევროპის ქვეყნების წინააღმდეგ (91.3%), კერძოდ: ესპანეთი (45.7%), დანია (12%), შვეიცარია (9.8%), გერმანია, ფინეთი და ბელგია (5.4%) და ა.შ. საქართველოს წინააღმდეგ კომიტეტში წარდგენილია მხოლოდ 2 განაცხადი, რომელთაგანაც ერთი საქმის წარმოება არ გაგრძელდა,¹⁸ ხოლო მეორეში დადგინდა უფლების დარღვევა (საქმე ეხებოდა დისკრიმინაციას, ასევე სასტიკ და არაჰუმანურ მოპყრობას).¹⁹ ნაშრომში მოტანილი სტატისტიკა არ გულისხმობს დარღვევების რაოდენობის პროპორციულობას ქვეყანაში ადამიანის უფლებათა დაცვის მექანიზმე-

¹⁵ Mihajlovic, 2022, 164-165.

¹⁶ John K. Modise v. Botswana, Communication 97/93, 6 November 2000.

¹⁷ Decisions, <<https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crc/decisions>> [10.01.2025]

¹⁸ M.D. v. Georgia, CRC/C/83/D/45/2018, 6 March 2020.

¹⁹ N.B. v. Georgia, CRC/C/90/D/84/2019, 1 June 2022.

ბის ეფექტურობასთან, ის მეტწილად დაკავშირებულია საზოგადოების სამართლებრივ თვითშეგნებასთან და უფლებათა დაცვის მექანიზმების ხელმისაწვდომობასთან.

2. გამოძიების პროცედურა

გამოძიების პროცედურა, გათვალისწინებული OPIC-ის მე-13 და მე-14 მუხლებით, უზრუნველყოფს კომიტეტის უფლებამოსილებას, გამოიძიოს ბავშვის უფლებათა კონვენციით გათვალისწინებული უფლებების უხეში და სისტემატური დარღვევები, ძირითადად პირველ და მეორე დამატებით ოქმებში გათვალისწინებულ დანაშაულებრივ ქმედებებზე, როგორიცაა, ბავშვებით ვაჭრობა, პროსტიტუცია, ბავშვთა პორნოგრაფია და ბავშვების ჩაბმა შეიარაღებულ კონფლიქტში. უტყუარი ფაქტების არსებობის შემთხვევაში, კომიტეტს უფლება აქვს, დაიწყოს გამოძიება. ამ პროცედურის ინიცირებისთვის აუცილებელი არ არის შიდასახელმწიფოებრივი მექანიზმების ამონურვა ან კონკრეტული მსხვერპლის იდენტიფიცირება. გამოძიება ტარდება კონფიდენციალურობის პრინციპის დაცვით, სახელმწიფო ორგანოებთან თანამშრომლობით.

გამოძიების პროცედურა ითვალისწინებს ექსტრა-ტერიტორიულობის პრინციპს ბავშვთა უფლებების დარღვევის ჩრდილში. ხელშემკვრელი სახელმწიფოს მიერ ჩადენილი ქმედებები, რომლებიც დაკვალიფიცირებულია როგორც უხეში და სისტემატური დარღვევები და სცილდება სახელმწიფოს ტერიტორიული იურისდიქციის ფარგლებს სხვა სახელმწიფოში შეჭრით, გამოძიების პროცედურის დაწყების საფუძველია. სახელმწიფოთაშორისი და ინდივიდუალური განაცხადებისაგან განსხვავებით, გამოძიების პროცედურის ინიცირების უფლების მქონე სუბიექტები შეზღუდული არ არის.

გამოძიების პროცედურა ექვსი ეტაპისგან შედგება, კერძოდ: უტყუარი/სანდო ინფორმაციის მიღება; კომიტეტის მიერ სახელმწიფოსთვის თანამშრომლობის მოთხოვნის გაგზავნა; კომიტეტის ერთი ან რამდენიმე წევრის მიერ გამოძიების ჩატარება და ანგარიშის მომზადება; კომიტეტის მიერ გამოძიების შედეგებისა და შემუშავებული რეკომენდაციების გაგზავნა სახელმწიფოსთვის; სახელმწიფოს მიერ 6 თვის ვადაში კომიტეტის მიერ დადგენილ მიგნებებზე არგუმენტირებული პასუხის გაცემა; კომიტეტის მიერ შემდგომი ღონისძიებების გატარება.²⁰

კომიტეტის შემდგომი ღონისძიებები შეიძლება შემდეგნაირად ჩამოყალიბდეს: სახელმწიფოსთან კონსულტაციის შემდეგ გამოძიების პროცედურების

²⁰ Buck, Wabwile, 2013, 216-217.

საბოლოო შედეგები წარუდგინოს თავის ყოველწლიურ ანგარიშში გენერალურ ასამბლეას; 6 თვის ამონაწერის შემდეგ მოიწვიოს სახელმწიფო, რათა გააცნოს კომიტეტის მიერ დადგენილი გასატარებელი ღონისძიებები; დაავალოს სახელმწიფოს გამოძიების მიგნებებთან დაკავშირებით გატარებული ღონისძიებების შესახებ ინფორმაციის პერიოდულ ანგარიშში ასახვა.²¹

ბავშვის უფლებათა კომიტეტის ყოველწლიური ანგარიშების თანახმად, 2020-2022 წლებში კომიტეტმა მიიღო 4 განაცხადი გამოძიების დაწყების თაობაზე,²² დამატებითი ინფორმაციის გამოთხოვის შედეგად კომიტეტმა მიიღო გადაწყვეტილება ზემოაღნიშნული ოთხივე შემთხვევის გამოძიების დაწყების შესახებ.²³ აღნიშნული განაცხადების თაობაზე დეტალური ინფორმაცია კონფიდენციალურია, – გამოძიების დასრულებამდე საჯარო წვდომას არ ექვემდებარება.

IV. დსკპნა

მესამე დამატებითი ოქმის ძალაში შესვლის მიუხედავად, რომელიც ბავშვთა უფლებების სფეროში ერთ-ერთი მნიშვნელოვან მიღწევას, ჯერაც ბუნდოვანია, თუ რამდენად შედეგიანია პრაქტიკაში აღნიშნული დოკუმენტის მიღება და მასში გათვალისწინებული ღონისძიებები.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ კონვენცია და მისი დამატებითი ოქმები მიმართულია ისეთი სენსიტიური ჯგუფის უფლებების დაცვისკენ, როგორიცაა ბავშვები. შესაბამისად, თითოეული პროცედურა და მასთან დაკავშირებული თითოეული კონცეპტი, რომელიც მიმართულია დარღვევების გამოაშკარავებისკენ, კიდევ ერთხელ უფრო სიღრმისეულად უნდა იქნეს შესწავლილი და რელევანტურად ჩამოყალიბებული, კერძოდ:

- მესამე დამატებითი ოქმის თანახმად, განმცხადებელთა შორის არის ინდივიდი, პირთა ჯგუფი და მათი წარმომადგენლები. მეცნიერთა და პრაქტიკოსთა მოსაზრებები იყოფა კოლექტიური განაცხადის უფლების მქონე პირებთან დაკავშირებით. ნაწილის მოსაზრებით, კოლექტიური განაცხადის წარდგენის უფლება მხოლოდ ადამიანის უფლებათა დაცვის ორგანიზაციებს, სახალხო დამცველს ან არასამთავრობო ორგანიზაციებს შეიძლება ჰქონდეს, რაც შეამცირებს ბავშვთა ვიქტიმიზაციას ან/და მისცემს საშუალებას მათ, ვისაც ინდივიდუალური განაცხადის

²¹ იქვე.

²² CRC, No. 2020/1, 6 September 2020; No. 2020/2, 4 September 2020. No. 2020/3, 4 November 2020. No. 2021/, 14 June 2021.

²³ Report of the CRC, 2022, 9-10. იხ., <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g22/355/04/pdf/g2235504.pdf> [10.01.2025]

წარდგენა პირადი მიზეზებით არ სურთ. მეორე ნაწილი მიიჩნევს, რომ კოლექტიური განაცხადების სუბიექტების მსგავსი ფორმულირება ნაწილობრივ გადაფარავს გამოძიების პროცედურით გათვალისწინებულ საკითხებს. ასევე, კოლექტიური განაცხადების დროს რთულია მსხვერპლის იდენტიფიცირება, რაც გარკვეულწილად პროცედურას უფრო ზოგადს და აბსტრაქტულს ხდის და ამცირებს წარდგენილი განაცხადისთვის სახელმწიფოების მიერ რელევანტური დასაბუთებული პასუხის მომზადებას;

- დასაშვებობის კრიტერიუმებიდან ერთ-ერთი ითვალისწინებს ინდივიდუალური განაცხადის წარდგენის ვადას, კერძოდ, შიდასახელმწიფოებრივი მექანიზმების ამონურვიდან 1 წელს. აღნიშნული დებულება ამცირებს განვითარებადი ქვეყნების ბავშვთა შესაძლებლობებს, რომელთა უმრავლესობაში განათლების დონე დაბალია, ხოლო ადამიანის უფლებათა დაცვის საერთაშორისო მექანიზმების შესახებ ინფორმაცია ფაქტობრივად არ არსებობს;
- გამოწვევაა ასევე ბავშვის მიერ ინდივიდუალური განაცხადის შეტანა საკუთარი უფლებების დასაცავად, რაც პირდაპირაა დაკავშირებული განათლებასთან, კერძოდ, თუ რამდენად იცის ბავშვმა საკუთარი უფლებებისა და მათი დაცვის მექანიზმების შესახებ. ამ მიზნით, აუცილებელია, სახელმწიფოებმა ზოგადი განათლების სისტემაში გააძლიერონ ადამიანის უფლებათა დაცვის მიმართულებით გარკვეული საგანმანათლებლო ღონისძიებები, რაც მაქსიმალურად შეუწყობს ხელს არა მხოლოდ ბავშვების, არამედ მათი მშობლების ცნობიერების ამაღლებას;
- ოქმით გათვალისწინებული ერთ-ერთი მექანიზმია სახელმწიფოთაშორისი განაცხადები, რომლებიც ყველაზე ნაკლებად გამოიყენება. მიუხედავად იმისა, რომ ამ სახის განაცხადებმა შეიძლება უფრო მეტად უზრუნველყოს ბავშვთა უფლებების დაცვა (იმის გათვალისწინებით, რომ განმცხადებელიც და მოპასუხეც საერთაშორისო სამართლის თანასწორუფლებიანი სუბიექტები არიან, რაც არა მხოლოდ სამართლებრივ, არამედ პოლიტიკურ გავლენასაც გულისხმობს), მსგავსი განაცხადების განხილვის უფლება კომიტეტს მხოლოდ იმ შემთხვევაში აქვს, თუ მოპასუხე სახელმწიფო კომიტეტის ამ კომპეტენციას დეკლარირებულად აღიარებს. თუ აღნიშნული დებულება არ შეიცვალა, სახელმწიფოთაშორისი განაცხადების მექანიზმი კარგავს თავის ფუნქციას;
- კომიტეტის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება, სხვა საერთაშორისო სახელმეკრულებო არასასამართლო ორგანოების მიერ მიღებული გა-

დანყვეტილებების მსგავსად, იურიდიულად სავალდებულო ხასიათს არ ატარებს, რადგან კომიტეტები კვაზი-სასამართლო ორგანოებია. მიუხედავად ამისა, სახელმწიფოები ვალდებული არიან ინდივიდუალური განაცხადის შემთხვევაში 6 თვის, რატიფიცირებიდან 2 წელიწადში და შემდგომ ყოველ 5 წელიწადში ერთხელ წარადგინონ ანგარიშები გაცემული რეკომენდაციების შესრულების თაობაზე. გადანყვეტილებების დეკლარაციული ხასიათი თავისთავად ასუსტებს ბავშვთა უფლებების დაცვის გარანტიებს. დაცული პირების მნიშვნელობიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილი იქნება, თუ კომიტეტი იმ სახელმწიფოების მიმართ, რომლებიც რეკომენდაციებს არ ასრულებენ, გარკვეულ ღონისძიებებს გაატარებს;

- მესამე ოქმის პრაქტიკაში იმპლემენტაციას ართულებს მისი გავრცელების გეოგრაფიული არეალიც. 2024 წლის მონაცემებით, მხოლოდ 51 სახელმწიფოს აქვს რატიფიცირებული და 16 სახელმწიფოს ხელმოწერილი. ისეთ დიდ სახელმწიფოებს, როგორიცაა ამერიკის შეერთებული შტატები, ავსტრალია, კანადა, ჩინეთი, რუსეთი, მექსიკა, ინდოეთი, გაერთიანებული სამეფო, შვედეთი და სხვ. მესამე ოქმი არათუ რატიფიცირებული, ხელმოწერილიც არ აქვთ. მსგავსი მიდგომა ბავშვის უფლებათა კონვენციითა და მისი ორი დამატებითი ოქმით გათვალისწინებულ უფლებათა დაცვის გარანტიებს მინიმალურამდე ამცირებს, რადგან დარღვეული უფლებების დასაცავად შექმნილი მექანიზმი ამ სახელმწიფოების მიმართ ფაქტობრივად არ ფუნქციონირებს.

მესამე დამატებითი ოქმის 21-ე მუხლის თანახმად, სახელმწიფოებს აქვთ ოქმში ცვლილებების განხორციელების შესაძლებლობა. აუცილებელია 10 წლიანი პრაქტიკის სიღრმისეული შესწავლის საფუძველზე ხარვეზების იდენტიფიცირება, არსებული ტენდენციების გამოკვეთა და შესაბამისი ცვლილებების შემუშავება ბავშვის უფლებების კონვენციის მესამე დამატებითი ოქმის ეფექტიანობის გასაზრდელად.

გამოყენებული ლიტერატურა

- Buck T., Wabwile M., The Potential and Promise of Communications Procedures under the Third Protocol to the Convention on the Rights of the Child, *International Human Rights Law Review*, Vol. 2, No. 2, 2013
- Cohen C. P., The Jurisprudence of the Committee on the Rights of the Child, *Georgetown Journal on Fighting Poverty*, Vol. 5, No. 2, 1998.

- Mihajlovic L., The Third Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a Communications Procedure: A New Method of Legal Protection of Children's Rights, *Facta Universitatis, Series: Law and Politics* 20, No. 2, 2022
- Smith Rh., The Third Optional Protocol to the UN Convention on the Rights of the Child – Challenges Arising Transforming the Rhetoric into Reality, *International Journal of Children's Rights*, Vol. 21, No. 2, 2013.
- Theyaz-Bergman L., Election of Members of the Committee on the Rights of the Child, *International Journal of Children's Rights*, Vol. 3, No. 2, 1995
- Vuckovic Sahovic N., Petrusic N., *Rights of the Child*, Pravni Fakultet u Nisu, 2015
- Woldemichael Z.S., Communications Procedure under the 3rd Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child: A Critical Assessment, *Jimma University Journal of Law*, Vol. 7, 2015